

Bijlagen: stageproducten

Bijlage 1. Objectomschrijving Catalogustekst ‘Polohelm en de reis van de kroonprins in Brits-India’

De Duitse kroonprins in Brits-India

Deze polohelm is gemaakt voor het staatsbezoek van kroonprins Wilhelm van Pruisen aan Brits-India en Brits-Ceylon tussen december 1910 en februari 1911. Tijdens dit staatsbezoek heeft de kroonprins meerdere malen polo gespeeld.¹ Het spelen van polo vormde een gebruikelijke manier van omgang binnen de Britse culturele elite in Brits-India tijdens het Victoriaanse tijdperk. Polo als spel had haar oorsprong in Centraal-Aziatische culturen, maar werd door de kolonisator in Brits-India als sport gestandaardiseerd met vaste regels tijdens de negentiende eeuw. Pas vanaf het einde van de negentiende eeuw werd polo ook bij de aristocratie in Groot-Brittannië een belangrijke sport.² Met name onder Britse officieren in de koloniale legers in Brits-India werd de sport polo erg populair. Het vormde een manier om fit te blijven, beter te leren paardrijden en masculiniteit te tonen.³ Ook werd polo populair om verveling tegen te gaan en om daarmee te voorkomen dat de Britse officieren anders te veel zouden drinken, roken en gokken.⁴ Daarbij droeg het spelen van polo bij aan een verhoogde sociale status onder Britse officieren.⁵

Het spelen van polo was voor de Duitse kroonprins een manier om te integreren binnen de elite-kringen van het Britse koloniale rijk. Ook joeg de kroonprins in Brits-India op exotische dieren zoals tijgers en olifanten.⁶ Dit jagen vormde, naast het spelen van polo, een belangrijke activiteit in het dagelijks leven van Britse officieren in de koloniale legers.⁷ Het gegeven dat de kroonprins in Brits-India zijn dagen versleet met jagen en polo spelen toont aan in hoeverre Europese koloniaalmachten ook in zekere zin op elkaar leken, zich door andere machten lieten inspireren en bepaalde elementen van kolonialisme van elkaar overnamen.

¹ Politische Archiv des Auswärtigen Amtes, ‘Reise Seiner K.u.K. Hoheit des Kronprinzen nach Indien (und Ostasien)’, RZ 201/3528, 12.

² Luise Elsaesser. “‘Dashing about with the greatest gallantry’: polo in India and the British metropole, 1862–1914.” *Sport in History* 40.1 (2020): 1-27, 16.

³ Patrick McDevitt, ‘The king of sports: polo in late Victorian and Edwardian India.’ *The International Journal of the History of Sport* 20.1 (2003): 1-27, 5.

⁴ Elsaesser. ‘Dashing about with the greatest gallantry’9.

⁵ McDevitt, ‘The king of sports’,6.

⁶ Kronprinz Wilhelm von Preussen, ‘Aus meinem Jagdtagebuch’,41.

⁷ Idem, 4.

Met name Groot-Brittannië gold als de belangrijkste concurrent voor het Duitse Keizerrijk in de twintigste eeuw.⁸ Tegelijkertijd vormde Groot-Brittannië de belangrijkste inspirator voor de Duitse imperialistische ambities. Keizer Wilhelm II, kleinzoon van de voormalige Britse koningin Victoria, keek met veel bewondering naar het reusachtige Britse koloniale rijk. Daarbij trachtte keizer Wilhelm II tijdens diens heerschappij, onder andere door middel van het uitbreiden van de Duitse oorlogsvloot, ook een groot koloniaal rijk te veroveren.⁹ De reis van de kroonprins naar Brits-India diende daarom onder meer om te observeren hoe Groot-Brittannië haar koloniale rijk bestuurde en hoe het Duitse Keizerrijk hier een voorbeeld aan kon nemen. De koloniale periode van het Duitse Keizerrijk moet daarom niet enkel geïsoleerd bestudeerd worden vanuit de nationale geschiedenis, maar moet juist binnen de context van ‘trans-imperiaal’ Europees kolonialisme geplaatst worden.

Daarnaast vormde het bezoek van de Duitse kroonprins aan Brits-India een onderdeel van een ‘keizerlijk’ diplomatiek charmeoffensief in de jaren voorafgaand aan de Eerste Wereldoorlog. Zo diende dit bezoek, naast dat het een inspiratie voor het Duitse koloniale project was, ook mede om de banden aan te halen met de andere grootmachten in de wereld. In de jaren voorafgaand aan de Eerste Wereldoorlog vormden de Europese grootmachten onderlinge bondgenootschappen. Zij verzekerden elkaar van militaire steun op het moment dat een oorlog zou uitbreken. Zo waren in de jaren voorafgaand aan de Eerste Wereldoorlog de bondgenootschappen van de Triple Entente (Frankrijk, Groot-Brittannië en het Russische Tsarenrijk) tegenover de Triple Alliantie (het Duitse Keizerrijk, Oostenrijk-Hongarije, Italië en het Ottomaanse Rijk) komen te staan.¹⁰ Door middel van dit staatsbezoek trachtte het Duitse Keizerrijk onder meer de gespannen betrekkingen met Groot-Brittannië te doen verbeteren. Tegelijkertijd vormde het een manier om de andere Europese machten te imponeren en het Duitse Keizerrijk te presenteren als een grootmacht op het wereldtoneel.

Zo stond dit bezoek van de Duitse kroonprins aan Brits-India niet op zichzelf, maar vormde dit onderdeel van een grotere reis door Azië. Deze reis zou gecombineerd worden met onder andere een bezoek aan de Keizerlijk Hoven in Japan en China.¹¹ In een telegram van de Duitse ambassadeur in Peking aan de toenmalige Duitse Rijkskanselier Von Bethmann Hollweg wordt duidelijk gesteld dat de reis van de kroonprins ‘van hoog politieke belang zou

⁸ John C.G. Röhl *Keizer Wilhelm II : Een Biografie.*, Ambo|Anthos, 2015, 107.

⁹ Christopher Clark. *Slaapwandelaars: hoe Europa in 1914 ten oorlog trok.*, De Bezige Bij Antwerpen, 2013. 191.

¹⁰ Idem, 161.

¹¹ Politische Archiv des Auswärtigen Amtes, *Reise Seiner K.u.K. Hoheit des Kronprinzen nach Indien (und Ostasien)*, RZ 201/3517, 169.

zijn' en dat dit grote indruk zou maken op het Chinese volk.¹² Ook zou de kroonprins bij aankomst in Japan door de Japanse keizer hoogstpersoonlijk ontvangen worden aan het hof.¹³ Daarnaast zou de kroonprins in maart 1911 een bezoek brengen aan Nederlands-Indië, waar zich een aantal uit Duitsland afkomstige kolonisten hadden gevestigd. Keizer Wilhelm II en diens nicht koningin Wilhelmina hebben over dit bezoek gecorrespondeerd. Zo schreef keizer Wilhelm II op 20 januari 1911 een handgeschreven brief aan koningin Wilhelmina om goedkeuring te vragen voor een bezoek van de Duitse kroonprins aan de kolonie Nederland-Indië in maart 1911.¹⁴ Vervolgens zou de kroonprins vanuit Nederlands-Indië doorreizen naar de Filipijnen, wat op dat moment door de Verenigde Staten gekoloniseerd was.¹⁵

Deze planning van staatbezoeken tijdens de reis door Brits-India en Oost-Azië kan geïnterpreteerd worden als een manier waarop het Duitse Keizerrijk pogde om de banden aan te halen met de 'neutrale' grootmachten die zich tot dan toe nog niet aan een van de bondgenootschappen verbonden hadden. De reis van kroonprins Wilhelm van Pruisen zou volgens de planning uiteindelijk eindigen met een treinreis door het Russische Tsarenrijk.¹⁶ Dit kan beschouwd worden als een poging om, door middel van de persoonlijke familieband tussen Wilhelm II en Tsaar Nicolaas II, het Russische Tsarenrijk uit het bondgenootschap van de Triple Entente te doen laten bewegen. Daarnaast vormde deze reis van de kroonprins een manier om, met oog op economische exploitatie, kennis over de regio op te doen en de mogelijkheden voor toekomstig Duits kolonialisme in Azië te onderzoeken. Zo zou de Duitse econoom Hermann Schumacher de kroonprins begeleiden in diens reis om daarmee de beschikbaarheid aan grondstoffen zoals rubber en olie in kaart te brengen.¹⁷ Toegang tot deze grondstoffen was namelijk cruciaal voor de Duitse industrie en daarmee de geopolitieke positie van het Duitse Keizerrijk.

Echter werd de reis van kroonprins Wilhelm van Pruisen door Azië abrupt afgebroken in februari 1911.¹⁸ Dit besluit werd genomen met oog op de gezondheid van de kroonprins. In Oost-Azië was longpest uitgebroken. Vanaf eind januari 1911 begon de berichtgeving over

¹² Politische Archiv des Auswärtigen Amtes, 'Reise Seiner K.u.K. Hoheit des Kronprinzen nach Indien (und Ostasien)', RZ 201/3517, 131.

¹³ Politische Archiv des Auswärtigen Amtes, 'Reise Seiner K.u.K. Hoheit des Kronprinzen nach Indien (und Ostasien)', RZ 201/3526, 175.

¹⁴ Politische Archiv des Auswärtigen Amtes, 'Reise Seiner K.u.K. Hoheit des Kronprinzen nach Indien (und Ostasien)', RZ 201/3524, 57.

¹⁵ Idem, 163.

¹⁶ Idem, 17.

¹⁷ Erik Grimmer-Solem. 'Learning Empire: Globalization and the German Quest for World Status 1875-1919'. Cambridge University Press 2019, 408.

¹⁸ Politische Archiv des Auswärtigen Amtes, 'Reise Seiner K.u.K. Hoheit des Kronprinzen nach Indien (und Ostasien)', RZ 201/3526, 67.

deze epidemie in Oost-Azië. De longpest was uitgebroken in de Chinese provincie Mantsjoerije en verspreidde zich van daar uit naar de rest van Oost-Azië en het Russische Tsarenrijk.¹⁹ Daarom werd in de eerste dagen van februari besloten om de kroonprins voortijdig terug te laten reizen naar Duitsland. Hierdoor eindigde de reis van de Duitse kroonprins al op de eerste bestemming. De kroonprins schreef op 3 februari 1911 zijn laatste telegram vanuit Brits-India aan keizer Wilhelm II. In dit telegram stelde de kroonprins dat hij de noodzaak voor de verkorting van de reis inzag en benadrukte hij zijn dank aan de keizer voor de ‘heerlijke tijd en onvergetelijke indrukken’.²⁰ Op diezelfde dag schreef de kroonprins in een uitgebreidere brief aan zijn vader zich erop te verheugen om weer op het paleis in Potsdam te zijn en om de keizer zijn foto’s van de reis te laten zien.²¹ Dit fotoboek van de keizer, met daarin de foto’s van de kroonprins tijdens zijn reis in Brits-India en Ceylon, is nu in het bezit van Museum Huis Doorn.

Literatuur

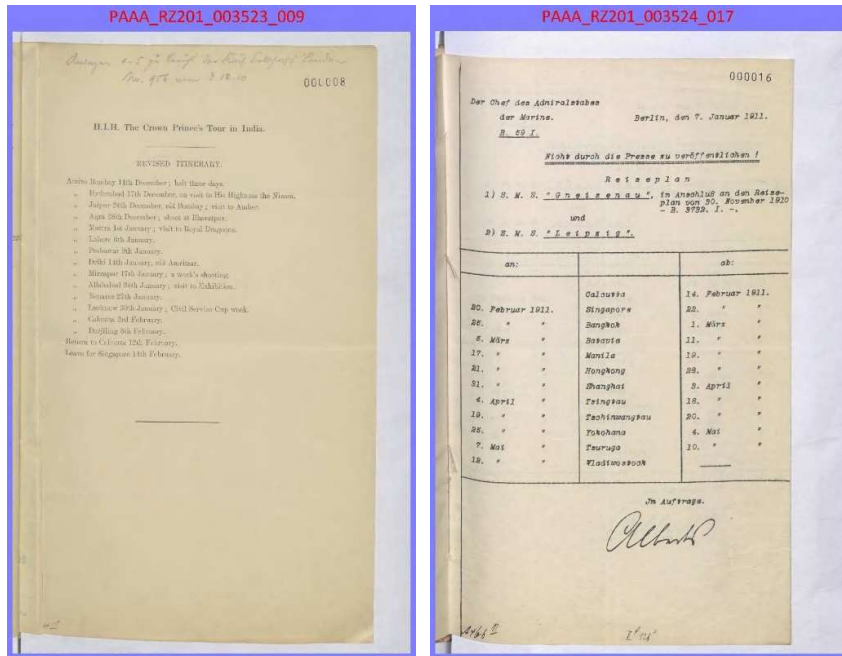
- Bongard, Oscar. *‘Die Reise des Deutschen Kronprinzen durch Ceylon und Indien’*, Berlin, 1911.
- Clark, Christopher. *‘Slaapwandelaars: hoe Europa in 1914 ten oorlog trok.’* De Bezige Bij Antwerpen, 2013.
- Elsaesser, Luise. “‘Dashing about with the greatest gallantry’: polo in India and the British metropole, 1862–1914.” *Sport in History* 40.1 (2020): 1-27.
- Grimmer-Solem, Erik. *‘Learning Empire: Globalization and the German Quest for World Status 1875-1919’*. Cambridge University Press, 2019.
- Kronprinz Wilhelm von Preussen. *‘Aus meinem Jagdtagebuch’*, Stuttgart, 1912.
- McDevitt, Patrick. ‘The king of sports: polo in late Victorian and Edwardian India.’ *The International Journal of the History of Sport* 20.1 (2003): 1-27.
- Politische Archiv des Auswärtigen Amtes. *‘Reise Seiner K.u.K. Hoheit des Kronprinzen nach Indien (und Ostasien)’*, RZ 201/ 3517 tm 3528. Periode juni 1910-februari 1911.
- Röhl, John C.G. *‘Keizer Wilhelm II : Een Biografie.’* Vertaald door Rob Hartmans, Ambo|Anthos Amsterdam, 2015.

¹⁹ Idem, 174.

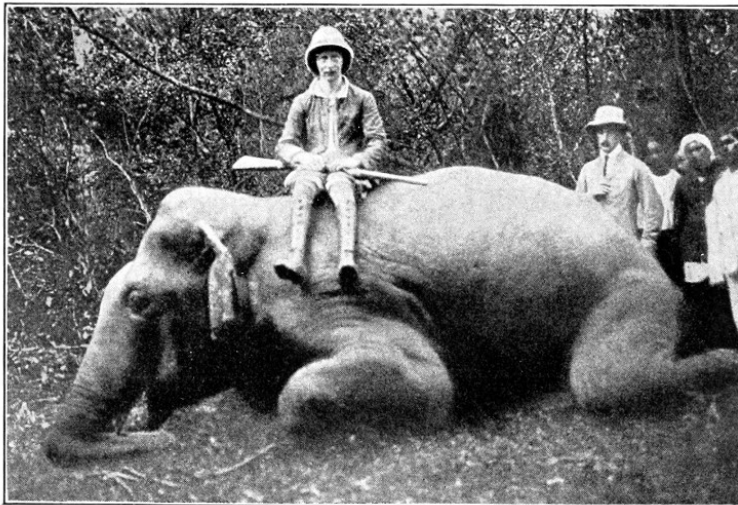
²⁰ Idem, 94.

²¹ Politische Archiv des Auswärtigen Amtes, *‘Reise Seiner K.u.K. Hoheit des Kronprinzen nach Indien (und Ostasien)’*, RZ 201/3528, 17.

Bijlagen

De reisschema's van de kroonprins bij zijn reis door Brits-India (links) en het geplande vervolg van de reis door Oost-Azië (rechts). Bron: Politische Archiv des Auswärtigen Amtes, 'Reise Seiner K.u.K. Hoheit des Kronprinzen nach Indien (und Ostasien). RZ 201/ 3523-3524.

Kroonprins Wilhelm van Pruisen op olifantenjacht in Ceylon tijdens zijn reis naar Brits-India tussen 1910 en 1911. Foto afkomstig uit het jachtdagboek van de kroonprins (collectie Huis Doorn). Bron: Kronprinz Wihelm von Preussen. 'Aus meinem Jagdtagebuch', Stuttgart, 1912. Pagina 17.

India(na) Jones and the helmet of the German crown prince

In de collectie van Museum Huis Doorn bevindt zich een helm. Lange tijd is gedacht dat het een tropenhelm is van ex-keizer Wilhelm II. Onderzoek heeft uitgewezen dat het een polohelm betreft van de voormalige Duitse kroonprins Wilhelm van Pruisen (1882 – 1951), de oudste zoon van Wilhelm II. Deze helm is van Britse makelij en in opdracht van het Duitse koningshuis gemaakt. Dit is onder andere herkenbaar doordat er aan de binnenkant van de helm een Kronprinzen Krone is aangebracht, wat aangeeft dat de helm voor de kroonprins gemaakt is. Deze polohelm is gemaakt door het Britse hoedenbedrijf Herbert Johnson Hatters, een eeuwenoude hoedenmaker uit Londen. Herbert Johnson Hatters is tegenwoordig onder meer bekend vanwege de productie van hoeden ten behoeve van de filmindustrie. Zo vervaardigde het bedrijf onder andere de hoed van Harrison Ford voor Indiana Jones, de hoed van Jack Nicholson in diens rol van de joker in de film Batman, en meer recentelijk de caps van onder meer Cillian Murphy en de leden van de Shelby-clan in de Britse televisieserie *Peaky Blinders*.

Deze polohelm is gemaakt ten behoeve van het staatsbezoek van kroonprins Wilhelm van Pruisen aan Brits-India en Brits-Ceylon (het huidige Sri Lanka) tussen december 1910 en februari 1911. Polo vormde in Brits-India een belangrijk bindmiddel tussen de Indiase prinsen en de Britse kolonisator.²² Het was een manier waarop Britse en Indiase elites op een informele manier met elkaar in contact konden komen.²³ De Britse kolonisator was voor het bestuur van de kolonie, door middel van een systeem van ‘indirect rule’, afhankelijk van de macht en regionale autoriteit van de Indiase prinsen.²⁴ Deze Indiase prinsen waren op hun beurt voor een groot deel afhankelijk van de Britten om de controle te kunnen behouden over het bestuur van hun vorstendommen. Er was dus sprake van een complexe machtsrelatie waarbij zowel de Britse kolonisator als de Indiase prinsen baat hadden bij een voorzetting van het koloniale systeem en het indammen van het nationalisme, wat opkwam op het Indische subcontinent vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw.²⁵ Verder hadden deze beide elites binnen Brits-India, buiten het spelen van polo om, weinig contact met elkaar. Juist

²² Patrick McDevitt. ‘The king of sports: polo in late Victorian and Edwardian India.’ *The International Journal of the History of Sport* 20.1 (2003): 1-27, 22.

²³ Idem, 17.

²⁴ Shashi Tharoor. ‘*Inglorious empire: What the British did to India.*’ Penguin Books London, 2018. 67.

²⁵ Luise Elsaesser. “‘Dashing about with the greatest gallantry’: polo in India and the British metropole, 1862–1914.” *Sport in History* 40.1 (2020): 1-27, 8.

daarom had het gezamenlijk spelen van polo een belangrijke rol ter bevestiging van deze machtsrelatie en daarmee ter legitimering van het koloniale bestuur van Brits-India.²⁶

Polo was, volgens de observaties van de Duitse kroonprins, een van de weinige vormen van contact tussen de Britse kolonisator en de Indiase elite waarbij de etnische scheiding binnen de Britse Raj weg viel. Polo creëerde ruimte voor contact, connectie en competitie tussen de Britten en de Indiërs.²⁷ Daarbij kon er door het spel worden afgerekend met racistische ideeën over Europese superioriteit die ten grondslag lagen aan het kolonialisme. Het spel gaf immers gelijke kansen aan elke deelnemer. Echter was het probleem van het Britse kolonialisme in India, volgens de beschrijving van de kroonprins, dat enkel bij het spelen van polo de Indiërs en Britten met elkaar in contact kwamen.²⁸ Daarbuitenom was deze op etniciteit gebaseerde scheiding binnen de Britse Raj duidelijk waar te nemen. Zo beschrijft de kroonprins dat hij een Indiase officier geen hand mag geven, maar dat hij in plaats daarvan enkel het handvat van diens sabel mag aanraken bij een begroeting.²⁹ Overige communicatie, buiten het spelen van polo om, bestond er dus verder amper tussen de Britse kolonisator en de Indiase onderdanen in deze koloniale samenleving. De Duitse kroonprins schreef daarom in een brief aan keizer Wilhelm II dat dit dan ook ‘de zwakke plek (wunde Punkt) was van de Engelse heerschappij in India’.³⁰

²⁶ McDevitt. ‘The king of sports’, 10.

²⁷ Elsaesser. ‘Dashing about with the greatest gallantry’, 8.

²⁸ Politische Archiv des Auswärtigen Amtes, ‘Reise Seiner K.u.K. Hoheit des Kronprinzen nach Indien (und Ostasien)’, RZ 201/3528, 15

²⁹ Idem, 16.

³⁰ Idem, 15.

Onderste foto: Kroonprins Wilhelm van Pruisen tijdens een polowedstrijd in Brits-India in januari 1911.
Bron: Oscar Bongard., 'Die Reise des Deutschen Kronprinzen durch Ceylon und Indien', (Berlin, 1911), 89.

Literatuur:

Elsaesser, Luise. "Dashing about with the greatest gallantry": polo in India and the British metropole, 1862–1914." *Sport in History* 40.1 (2020): 1-27

McDevitt, Patrick. 'The king of sports: polo in late Victorian and Edwardian India.' *The International Journal of the History of Sport* 20.1 (2003): 1-27.

Politische Archiv des Auswärtigen Amtes. 'Reise Seiner K.u.K. Hoheit des Kronprinzen nach Indien (und Ostasien)', RZ 201/ 3528.

Tharoor, Shashi. 'Inglorious empire: What the British did to India.' Penguin Books London, 2018.